

Les revistes d'humor a Catalunya viuen els últims anys moments baixos després de dues dècades d'esplendor

Humor de transició

Jaume Risquete

Fins dilluns que ve es pot visitar a la seu del Col·legi de Periodistes de Catalunya l'exposició que recorda els 25 anys de l'aparició de la revista d'humor i sàtira 'Por Favor'.

Al mal temps bona cara. Aquesta sentència popular podria ser l'explicació de l'èxit de les revistes d'humor i sàtira en alguns dels moments més difícils de la història recent de Catalunya i Espanya, especialment durant el franquisme i la Transició. Que el riure és un dels grans antidòs contra la por ho han sabut totes les dictadures, que han perseguit l'humor, convertit en la fórmula més satisfactòria per burlar la censura.

Referent antifranquista

Una d'aquelles revistes que amb *La Codorniz* i *Hermano Lobo* van permetre defugir d'una realitat grisa i repressiva va ser *Por Favor*, que va sortir al carrer el 4 de març de 1974, un any abans que el dictador Franco morís al llit. 25 anys després, el Col·legi de Periodistes de Catalunya evoca a l'exposició *'Por Favor' revisited* la trajectòria d'aquesta revista política i d'humor, que va ser un referent antifranquista des de la seva

aparició fins a la clausura, quatre anys després, el 31 de juliol de 1978.

Rai Ferrer comenta en la presentació de l'exposició que recordar *Por Favor* 25 anys després és "tornar a un temps de lluita i de revolta, en el qual escriptors, periodistes i humoristes gràfics van fer pinya amb el poble per tal d'aconseguir la desitjada democràcia". Durant els quatre anys d'aquesta revista barcelonina, que va exhaurir els 100.000 exemplars del primer número, hi van col·laborar, entre molts altres, els dibuixants Forges, Perich, Guillem, Romeu, José Luis Martín Morales, Máximo, Cesc, Romeu i Chumi Chúmez, i els periodistes i escriptors Juan Marsé, Manuel Vázquez Montalbán, Maruja Torres, Josep Ramoneda i Josep Maria Martí Gómez.

Des de la seva redacció del 171 del carrer Vallespir de Barcelona, *Por Favor*, a un preu de 5 pessetes, es va convertir en un referent intel·lectual a la resta de l'Estat pel to crític i l'humor valent que desprenien les seves pàgines, que van comptar amb la col·laboració habitual del sociòleg Amando de Miguel, aleshores un *progre* compromès amb l'antifranquisme, i del filòsof Fernando Savater, que defensava postures àcrates i llibertàries.

Tancaments i segrestos

Por Favor va ser una iniciativa de l'editor José Ilario, que va confiar la direcció de la revista a l'escriptor Juan Marsé. La publicació es va presentar la nit en què va ser executat l'anarquista Salvador Puig Antich, i aviat es va convertir en un referent in-

Juan Marsé

Maruja Torres

Manuel Vázquez Montalbán

Jaume Perich

tel·lectual contra el franquisme, la qual cosa va provocar diversos tancaments governatius i segrestos de números durant els quatre anys d'existència. En aquest sentit, el juny de 1974 *Por Favor* va ser suspesa per quatre mesos, motiu pel qual l'equip que capitanejava la revista va treure al carrer *Muchas Gracias*, amb el subtítol *Revista d'humor si el temps i l'autoritat no ho impedeixen*.

Entre les seccions habituals de *Por Favor*, Juan Marsé escrivia retrats de personatges a *Señoras y señores*, Manuel Vázquez Montalbán –sota el pseudònim de Manolo V el Empecinado– signava la secció *El séptimo de caballería*, Maruja Torres s'encarregava de les entrevistes, Josep Martí Gómez tractava successos des d'una vessant humanista, Àngel Casas revisava l'actualitat musical, José Luis Guarnier feia les crítiques cinematogràfiques i Joan de Sagarra era el responsable de les de teatre, i Amando de Miguel escrivia sobre sociologia quotidiana.

La "canallesca"

El to crític de la revista cap al règim de Franco li va suposar molts problemes i crítiques, com les que van procedir de l'extrema dreta representada per Blas Piñar, que va qualificar aquest tipus de publicacions de "prensa canallesca". L'octubre de 1974, i després de quatre mesos de suspensió, Francisco Umbral va continuar escrivint a la seva secció *Gay Power*, Joan Fuster ho feia en castellà a *Desde mi pueblo*, i la publicació va ampliar el seu repertori de caps de turc a la programació de TVE,

Suárez començava a ser objecte de caricatures en el seu paper de reformista. És en aquest moment que la revista, en paral·lel amb la transició política, va accentuar la politització i el to crític, una herència que ha quedat recollida a *Diccionario político*, secció on el 1977 van escriure Antonio Álvarez-Solís, Montalbán, Maruja Torres, Josep Ramoneda i Josep Martí Gómez.

Salut extraordinària

A partir del número 134, el grup Planeta, a través d'Ediciones Cumbre, es va fer responsable de *Por Favor* fins que definitivament va tancar, el 31 de juliol de 1978, amb crítiques constants a TVE; al ministre d'Interior, Rodolfo Martín Villa –que era presentat com un nazi–, i fins i tot a ETA-Militar, amb una famosa portada amb el titular "MazingerETA: dedicada a matar la paraula".

Uns mesos després, a l'octubre, José Ilario va treure *Nuevo Por Favor*, sota la direcció de Josep Martí Gómez, Gin i Josep Ramoneda, un intent de resuscitar el vell *Por Favor*, però amb la pretensió de convertir-se en el *Rolling Stone* català. Malgrat l'àmplia rastellera de col·laboradors (Moncho Alpuente, Rafael Wirth, Ferran Sales, Ramón Tamames...) la revista va tancar dos mesos després.

Però malgrat aquesta desaparició definitiva, l'humor fet a Catalunya gaudia d'una salut extraordinària i les revistes *Nacional Show*, *Sal y Pimienta*, *La Pipa d'en Roc* –la primera revista satírica en català des de la postguerra– i *El Pou... Calent* van afegir-se durant el 1978 a la resta de publicacions d'humor fetes des de Catalunya com ara *El Jueves* –nascuda el 1977–, *Papillón* i la mítica *El Papis*. Molt d'humor en un període social i polític que exigia vàlvules d'escapament d'una realitat grisa i en transició.

La rica tradició catalana, a la baixa

► Catalunya ha estat durant tot el segle XX bressol d'experiències en premsa satírica i d'humor, una tradició molt arrelada que va començar amb les mítiques *La Campana de Gràcia* (1870-1934), *L'Esquella de la Torratxa* (1872-1939), *En Patufet* (1904-1938) i *Papitu* (1908-1937). Lluny, però, han quedat els anys 70 i 80 del segle XX quan Barcelona es va convertir en la capital editorial de les revistes satíriques arreu de l'Estat, en un període en què fins i tot bona part dels diaris de la capital catalana treien suplementos setmanals d'humor i sàtira. L'oferta als 90 es va reduir especialment a *El Jueves* i *El Triangle*, tot i que aquesta última ha anat perdent la seva condició de revista satírica per convertir-se en un setmanari d'informació general de caràcter crític a imatge de la francesa *Le canard enchaîné*. Pel que fa als diaris, només *La Vanguardia* ofereix una dosi d'humor setmanal amb la secció de diumenge *El Burladero*.

No obstant, la torna d'aquesta decadència en l'humor escrit durant els 90 ha estat l'eclosió dels programes satírics a la ràdio i la televisió, des del *Força Barça* d'Alfons Arús a *El Informal*, de Tele-5, o *Malalts de tele*, a TV3. El boom de magazins nocturns televisius ha permès expressar l'humor de diferents maneres (*Cròniques marcianes*, *Sense títol*, *Caiga quien caiga*), mentre que la ràdio no ha estat aliena a aquest fenomen i també ha donat cabuda a espais i programes d'humor.

LLIBRE

La Catalunya del 2000

Fundació Jaume Bofill, *Informe per a la Catalunya del 2000. Societat, economia, política i cultura*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 1999.

Un país modern i amb futur és un país reflexiu, conscient de la seva història i coneixedor de la realitat actual. Els darrers anys ens trobem, per fortuna, amb una inflació de treballs –realment significatius i, per cert, d'una gran envergadura– que descriuen la realitat social catalana i que han posat a prova la maduresa de les ciències socials a casa nostra. En aquest sentit podem citar l'obra *La societat catalana* (Institut d'Estadística de Catalunya, 1998). Són un

conjunt d'obres que permeten cobrir el gran buit que va suposar l'etapa franquista en el camp de la recerca. La Fundació Bofill presenta un segon treball, molt exhaustiu i adreçat a un públic relativament ampli, que cobreix la darrera dècada dels anys noranta (el primer treball –publicat l'any 1989– es titulava *Catalunya 77-88*). Som davant d'una obra col·lectiva meritòria encara que un xic desigual (cosa inevitable ja que hi han participat prop de noranta experts). Cal destacar –fet relativament inèdit en la sociologia catalana– l'actualitat de les dades i la incorporació de joves investigadors en l'equip de treball.

Esperem que aquesta empresa tingui continuïtat, però que durant un temps puguem reposar d'aquest tipus de macroestudis sobre la realitat catalana, ja que en molt poc temps hem passat de la *indigència* a l'*opulència* informativa. ► **Jordi Busquet**